

**Ankara
Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Adalet MYO**

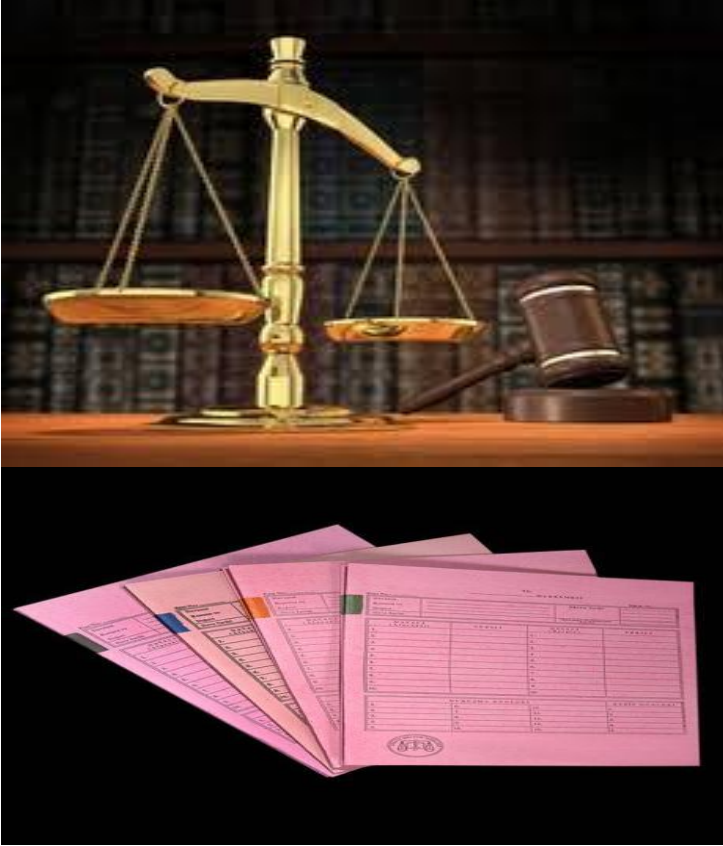
HBYS Programı

**Hukuk Başlangıcı
Dersleri**

***HUKUK
İLE İLGİLİ
TEMEL KAVRAMLAR***

KİŞİLER HUKUKU

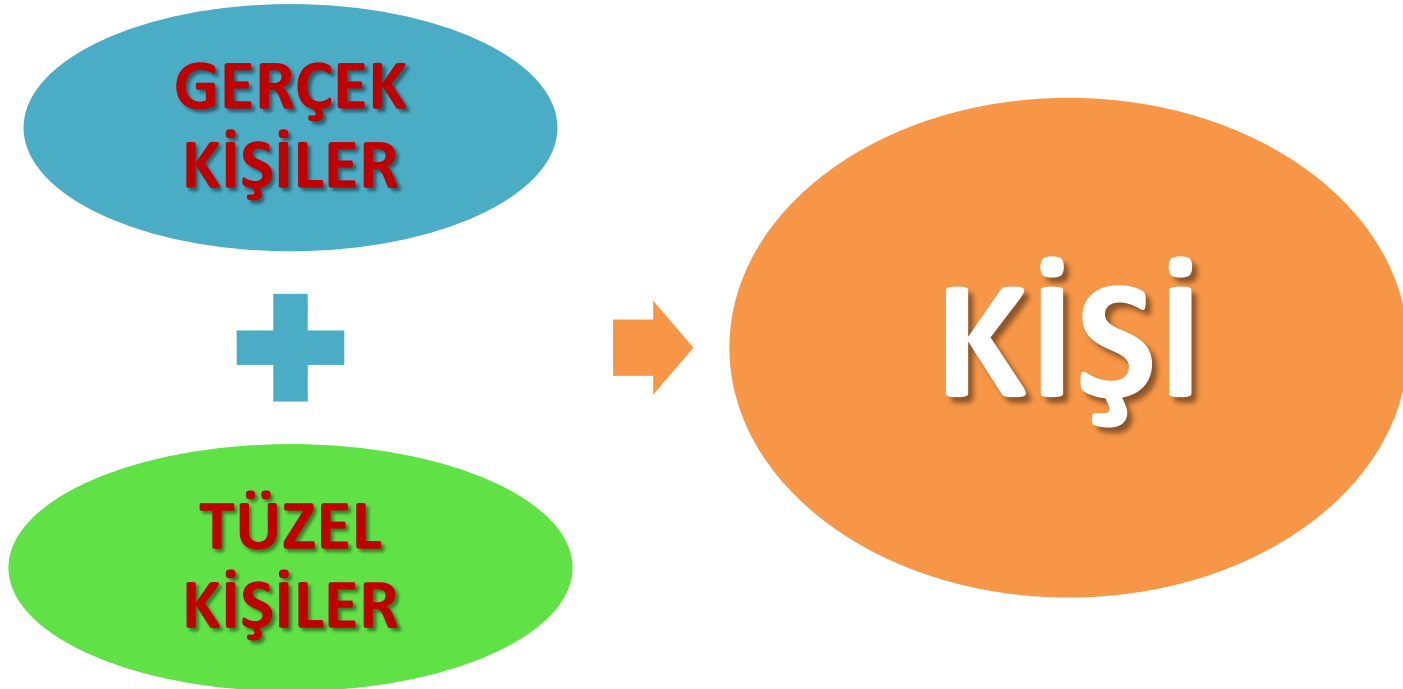

KİŞİ VE KİŞİLİK KAVRAMLARI

- Hukukta kişi ve kişilik farklı kavramlardır.
- Hukukta kişi, **hak ve borç sahibi olan varlıkları** ifade eder.
- Kişilik, **kişiyeye bağı hukukça korunan değerlerin tümüdür.**
- (Kişilik hakları ise kişinin ismi, resmi, şerefi gibi hukuken korunan menfaatlerinin bütününe dair mutlak haklardır)

Kişi Türleri

- **Kişi Türleri:** Hukukta iki kişi çeşidi mevcuttur. Bunlar gerçek kişiler ve tüzel kişilerdir.

1. GERÇEK KİŞİLER

- Gerçek kişiler ırkı, cinsiyeti, yaşı, dili, dini fark etmeksizin insanlardan oluşur.

GERÇEK KİŞİLİĞİN BAŞLANGICI

- Ana rahmindeki cenin doğum aşamasını tamamlamak ve doğumun hemen sonrasında yaşamak koşuluyla hukuken gerçek kişilik kazanmış olur.
- Gerçek kişilik tam ve sağ doğum ile başlar. Diğer bir ifadeyle kişiliğin kazanılabilmesi için doğumun tamamlanmış olması ve çocuğun sağ doğmuş bulunması gerekir. Gerçekten de, TMK. m. 28'e göre, "Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer". Çocuğun sağ doğmasından kasıt, ana rahminden tamamen ayrıldıktan sonra bir an bile olsa yaşamaması demektir.
- TMK m. 28/II hükmüne göre, "Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder". Bu hükümden anlaşıldığı üzere, çocuk sağ doğmak koşul ile doğumdan önceki zamanda hak ehliyetine sahip olmaktadır. Örneğin, sağ doğmak kaydıyla ana karnındaki çocuk mirastan yararlanır (TMK. m. 582).

GERÇEK KİŞİLİĞİN SONA ERMESİ

- Gerçek kişilik ölüm veya gaiplik ile sona erer.
- Gerçek kişiliğin sona ermesinin en doğal sebebi ölümdür. Ölüm kişinin yaşamının sona ermesidir. Adli tıp verileri uyarınca kişinin yaşam faaliyetleri sona erdiğinde kişi ölür. Kişi ölümle birlikte hak sahibi olma niteliğini kaybeder. Onun malvarlığı üzerindeki hakları mirasçılarına geçer.
- Gaiplik gerçek kişiliği sona erdiren ikinci durumdur, ölüm tehlikesi içinde kaybolan (Örn. savaşta cephede kaybolan, uçağı denizde düşmüş olan kişi) veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölmüş olması kuvvetle muhtemel olduğu için bu kişinin gaipliğine mahkeme tarafından karar verilir. Gaiplik ölüm ile aynı hukuki sonuçları doğurur. (Örn. gaipliğine karar verilen kişinin evliliği feshedilebilir, mirası mirasçılarına intikal eder) Böyle bir durumda kişilik mahkeme kararıyla sona erer.

Kişisel Durum Sicili

- Kişisel Durum Sicili, aile kütüğü ve özel kütükten oluşan kayıtların tümünü ifade eder.
- Kişisel durum siciline doğum, ölüm, evlenme, boşanma, evlat edinme, tanıma, kayıt düzeltme, soy bağıнын düzeltilmesi, gaiplik, vatandaşlık gibi kişisel durum sicilinde değişiklik meydana getiren nüfus olayları kaydedilir.
- Nüfus kütüğü ve kişisel durum sicili diğer tüm resmi siciller gibi devlet tarafından tutulur.
- Nüfus kütüklerinin iyi muhafaza edilmesinden, memurun başka yere atanması veya memuriyetten ayrılması halinde devir ve teslimin usulüne göre yapılmasından nüfus memurları ile bu işleri yaptırmakla ödevli ilçe nüfus müdürleri ve il nüfus ve vatandaşlık müdürleri kişisel olarak sorumludur. Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararlar, Devletçe tazmin edildiği takdirde, kusurlu memura rücu edilir.

EHLİYET KAVRAMI

- **Hukukta Ehliyet Kavramı:** Hukukta kişilere tanınmış hukuki yetenek ve olanaklara ehliyet adı verilir.

Ehliyet Türleri

- Hukukta iki çeşit ehliyet söz konusudur. Bunlardan ilki hak ehliyeti-medeni haklardan yararlanma ehliyeti ikincisi ise fiil ehliyeti-medeni hakları kullanma ehliyetidir.
- **Hak Ehliyeti** kişinin hak ve borçlara sahip olma yeteneğidir. Gerçek kişiler tam ve sağ olarak doğmakla doğrudan doğruya hak ehliyetine sahip olur. Tüzel kişiler ise yasada öngörülen gerekli koşulları yerine getirmekle hak ehliyeti kazanır.
- **Fiil Ehliyeti** bir kişinin kendi fiiliyle haklar kazanabilme ve borç altına girebilme yeteneğini ifade eder. Fiil ehliyeti üç temel yetenekten oluşur, bunlar, hukuki işlem yapma-sözleşme yapma ehliyeti, haksız fiillerden sorumlu olma ehliyeti ve dava ehliyetidir. Gerçek kişilerin fiil ehliyetine sahip olması için ikisi pozitif biri negatif nitelikte üç koşul bir arada bulunmalıdır, bunlar ergin-reşit olma, ayırt etme-gücüne-temyiz kudretine sahip olma olumlu koşulları ile kısıtlı olmama-hacir altına alınmamış olma olumsuz koşuldur.

FİİL EHLİYETİNE GÖRE GERÇEK KİŞİLERİN HUKUKİ DURUMLARI

- Üç temel grup söz konusudur:
- **Tam Ehliyetliler** : Bunlar Tam ehliyetliler fiil ehliyetinin tüm şartlarını yerine getiren kişilerdir. Yani, ayırt etme gücüne sahip, ergin olan ve kısıtlanmamış olan kişilerdir. Bunlar her türlü hukukî işlemi yapabilirler ve hukuka aykırı fiillerinden dolayı da sorumludurlar.
- **Sınırlı Ehliyetliler** : Kural olarak bu grupta olanların ehliyetleri tamdır. Ancak TMK. m. 429'da sayılan işlemleri yapabilmeleri için bu kişilere yasal danışman atanmaktadır. Örneğin, sınırlı ehliyetliler, bağışlama, kambiyo taahhüdü altına girme, kefil olma gibi konularda yasal danışmanlarının muvafakatini almak zorundadırlar.
- **Tam Ehliyetsizler**: Tam ehliyetsizlerin fiil ehliyeti tamamen yoktur. Çünkü bu kişiler ayırt etme gücüne sahip değildirler. Gerçekten de TMK. m. 15'e göre, kanunda öngörülen istisnalar hariç, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin fiilleri hukukî sonuç doğurmaz. Bunlar kural olarak haksız fiillerden de sorumlu değildirler. Bu kişiler kural olarak hiçbir hukuki işlemi yapamadıkları için onlara yasal temsilci atanır, hukukumuzda iki tür yasal temsilci vardır, veli ve vasi. Hukuki işlemler bu yasal temsilci eliyle yürütülecektir.
- Küçükler sahip oldukları ayırt etme gücüne göre sınırlı ehliyetli ya da tam ehliyetsiz gruplarından birine dahil olurlar.

2. TÜZEL KİŞİLİK VE TÜZEL KİŞİ TÜRLERİ

- **Tüzel Kişiler, hukuk tarafından kişi sayılmış varlıklardır.**
- Tüzel kişiler özel hukuk tüzel kişisi (X anonim şirketi, kuş sevenler derneği, Ankara çevre koruma vakfı gibi) olabileceği gibi kamu hukuku tüzel kişisi de (Ankara Üniversitesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu gibi) olabilir. Tüzel kişiler (dernek ve şirketler gibi) kişi toplulukları ile (vakıflar gibi) mal topluluklarından oluşur.

DERNEKLER

- Dernekler, manevi amaç güden kişi topluluğu biçimindeki tüzel kişilerdir.
- Bir kişi topluluğunun dernek olarak tüzel kişilik kazanabilmesi için dört unsura sahip olması gerekir. Bu unsurlar aşağıdaki gibidir:
- kişi unsuru
- amaç unsuru
- süreklilik unsuru
- tüzel kişiliğe sahip olma
- unsurudur.
- Kanun koyucu bir derneğin kurulabilmesi için en az yedi gerçek veya tüzel kişinin bir araya gelmesini şart koşmaktadır (TMK. m. 56, DK. m. 2/a).
- Dernekler kanunla yasaklanmamış, kazanç paylaşımı dışında belirli ve ortak bir amaç için kurulurlar (TMK.m . 56, DK. m. 2). Derneğin güttüğü amaç, hukuka ve ahlaka aykırı olamaz.
- Dernek, belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kişilerin bir araya gelmesiyle kurulduğu için burada belirli bir süre kararlaştırılmaz. Önemli olan amacın gerçekleştirilmesidir. Onun için bu birliktelikte süreklilik aranır.
- En nihayetinde dernek, kendisini oluşturan gerçek veya tüzel kişiden ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir.

VAKIFLAR

- Vakıflar, mal topluluğu niteliğindeki tüzel kişilerdendir. Gerçekten de, TMK. m. 101/I'e göre, *“Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır.”*
- Vakfeden kişi gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Vakıf kuran gerçek kişi ise fiil ehliyetine sahip olmalıdır. Tam ehliyetli ve sınırlı ehliyetliler vakıf kurabilir. Sınırlı ehliyetsizler ise ancak vasiyetname ile vakıf kurabilirler. Ancak bunun için ayırt etme gücüne sahip olmaları ve 15 yaşını bitirmiş olmaları gerekir.
- Vakıf kurma iradesi, resmi senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır (TMK. m. 102/I). Vakıf kurma iradesini gösteren belgeye vakıf senedi denir. Vakıf senedinde vakfın adı, amacı, bu amaca özgülenen mal ve haklar, vakfın örgütlenme ve yönetim şekliyle yerleşim yeri gösterilir (TMK. m. 106).
- Vakıf senedinde vakfın amacıyla bu amaca özgülenen mal ve haklar yeterince belirlenmiş ise diğer noksanlıklar vakfın tüzel kişilik kazanması için yapılan başvurunun reddini gerektirmez (TMK. m. 107/I).
- Bu tür noksanlıklar, tescil kararı verilmeden önce mahkemece tamamlattırılabilen gibi kuruluştan sonra da denetim makamının başvurusu üzerine, olanak varsa vakfedenin görüşü alınarak vakfın yerleşim yeri mahkemesince tamamlattırılır (TMK. m. 107/II).
- Tescilli istenen vakfa ölüme bağlı tasarrufla özgülenen mal ve haklar amacın gerçekleşmesine yeterli değilse vakfeden aksine bir irade açıklamasında bulunmuş olmadıkça bu mal ve haklar, denetim makamının görüşü alınarak hâkim tarafından benzer amaçlı bir vakfa özgülenir (TMK. m. 107/III).
- Vakfın amacının belirli ve sürekli olması gerekir (TMK. m. 101). Ancak, cumhuriyetin Anayasa ile belirlenen niteliklerine ve Anayasanın temel ilkelerine, hukuka, ahlaka, milli birliğe ve milli menfaatlere aykırı veya belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaz (TMK. m. 101/IV).
- Vakıf kurma işlemi tamamlandıktan sonra vakıf, vakfın yerleşim yeri asliye mahkemesinde tutulan özel bir sicile tescil edilir (TMK. m. 102).
- Vakıflar, kanundan dolayı, mahkeme kararıyla ve vakfedenin iradesiyle sona ererler.

Tüzel Kişiliğin Kazanılması ve Sona Ermesi

- Tüzel kişilik yasanın öngördüğü biçimde kazanılır ve sona erer.
- **Tüzel Kişiliğin Başlangıcı**
- Tüzel kişilerin insanlar gibi fizyolojik varlığı olmadığından onların kişiliğinin başlangıç anını doğum gibi biyolojik bir olaya bağlamaya imkân yoktur. O hâlde, bu anın hukuk düzenince belirlenmesi bir zorunluluktur. Tüzel kişilerin hangi anda kişilik kazandıklarını tespit eden sistemler, "serbest kuruluş sistemi", "izin sistemi" ve "tescil sistemi" olmak üzere üçe ayrılır. Türk hukukunda bu sistemlerden birinin benimsemesi yoluna gidilmeyerek her üç sisteme de yer verilmiştir. İzin sistemine, anonim ortaklıkların kurulmasında Sanayi ve Ticaret Bakanlığında izin alınmasının gerektiği gösterilebilir. kolektif ortaklıklar, Ticaret Kanununa göre, "ticaret sicili"ne kaydedilmekle tüzel kişilik kazanırlar. Dernekler açısından ise serbest kuruluş sistemi kabul edilmiştir. Gerçekten de TMK. m. 59'a göre, *"Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar."*
- **Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi**
- Tüzel kişiler ya kendiliğinden ya da yetkili organın veya makamın kararıyla sona erebilirler.
- Bir tüzel kişinin kanunda belirtilen hâllerde, başka bir işleme gerek kalmaksızın, kanun gereği kendiliğinden sona ermesine dağılma (infisah) denir. Örneğin, belli bir süre için kurulmuş olan tüzel kişinin bu sürenin dolmasıyla; belli bir amaç için kurulan tüzel kişinin bu amacının gerçekleşmesiyle sona ermesi gibi. Bu gibi durumlarda herhangi bir işleme gerek kalmaksızın tüzel kişilik kendiliğinden sona ermektedir.
- Tüzel kişilik, yetkili organ veya mahkeme kararıyla da sona erebilir. Hangi durumlarda tüzel kişiliğin mahkeme kararıyla sona erdirilebileceği kanunlarda düzenlenmiştir. Örneğin, tüzel kişinin amacı hukuka, ahlaka ve adaba aykırı hâle gelirse mahkeme kararıyla feshedilebilir.

Tüzel Kişilerin Ehliyetleri

- Tüzel kişilerin de gerçek kişiler gibi hak ve fiil ehliyetleri vardır.
- Tüzel kişilerin fiil ehliyeti bunların tür ve niteliklerine göre farklı anlarda başlar (serbest kuruluş sistemi-dernekler, izin sistemi-sermaye şirketleri, tescil sistemi-vakıflar)

Kişilik haklarının korunması

Kişiliğin ve kişilik haklarının korunması kişiliğin bizzat kişinin kendisine karşı (içer karşı) korunması ve kişiliğin dışı karşı korunması şeklinde ikiye ayrılarak incelenebilir.

Kişiliğin İçe Karşı Korunması

- Medeni Kanun, bir kimsenin kişiliğini zedeleyen özverilerde bulunmasına izin vermemekte ve bunlara engel olmak için kişiliği bizzat o kimsenin kendisine karşı korumaya yönelik hükümler getirmektedir.
- Gerçekten de, TMK. m. 23'e göre, *“Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlayamaz.”* Bu hükümden anlaşılacağı üzere bir kimse yapacağı bir hukuki işlemle hiçbir zaman evlenmeyeceğini, ev satın almayacağını, mirasçı olamayacağını vaat edemez. Çünkü böyle durumlarda hak ehliyetinden kısmen de olsa vazgeçmiş olmaktadır. Aynı şekilde; kişi, sahip olduğu mallar üzerinde tasarrufta bulunmayacağını da taahhüt edemez. Çünkü bu durumda da fiil ehliyetinden kısmen vazgeçmiş olmaktadır.
- Kanun koyucu, hak ve fiil ehliyetinin aksine özgürlüklerin belli derecelerde sınırlandırabileceğini kabul etmektedir. Bunun sınırı ise sınırlamanın hukuka ve ahlaka aykırı olmamasıdır. Ancak, özgürlüklerden tamamen vazgeçmek yasaklanmıştır. Örneğin, bir kimse ölüncüye kadar hiçbir siyasi partiye girmeyeceğini, belli bir yerden alışveriş yapmayacağını taahhüt edemez. Çünkü bu tür sınırlamalar, özgürlüklerden vazgeçmek anlamına gelmektedir.

Kişiliğin Dışa Karşı Korunması

- Kişiliğin dışa karşı korunması, kişilik haklarını başkalarından gelebilecek olan hukuka aykırı saldırılara karşı koruma altına almak demektir. Gerçekten de, TMK. m. 24'e göre, *"Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır."*
- Kanun koyucu bu hükümde, kişilik hakkı hukuka aykırı surette zedelenmiş olan kimsenin korunacağını belirttiikten sonra; bir hareketin hangi hâllerde hukuka uygunluk unsurunu içerdiğini de belirtmiştir. Bunlar; zarar görenin rızası, üstün nitelikteki bir özel yararın varlığı, üstün nitelikteki bir kamu yararının varlığı ve kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kişilik haklarına yapılan saldırılardır.
- Bir kimse kişilik haklarına yapılan saldırıya kendisi izin vermişse, yapılan müdahale hukuka uygundur. Yani bu gibi durumlarda, kişilik varlıklarına verilen zararlardan dolayı kişinin korunmayı isteme hakkı yoktur. Ancak bu rızanın geçerli olması gerekir. Hukuka, ahlaka ve adaba aykırı açıklanan rıza, hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaz (TMK. m. 23, BK. m. 20).
- Üstün nitelikteki bir özel yararın olması durumunda da yapılan saldırı hukuka uygun sayılmaktadır. Örneğin, şuuru yerinde olmayan ve yanında kimsesi de bulunmayan kişiye doktorun müdahale etmesinde üstün nitelikte özel yarar vardır.
- Üstün nitelikte kamu yararının olduğu; örneğin, salgın hastalıkta aşı mecburiyetinde olduğu gibi hâllerde de hukuka aykırılık söz konusu olmaz.
- Son olarak kanunun verdiği yetkinin kullanılması durumunda da kişilik haklarına yapılan saldırılar hukuka aykırılık teşkil etmez. Örneğin, polisin bir kimseyi suçüstü yakalaması ve zorla karakola götürmesi durumunda olduğu gibi.
- Kişiliğin dışa karşı korunması için bir takım davaların açılması gerekmektedir. Bu davalar
  1. Saldırıya Son Verilmesi (Durdurma) Davası
  2. Önleme Davası
  3. Tespit Davası
  4. Tazminat Davası
  5. Vekaletsiz İş Görme Davası
- Biçimindedir.

HISIMLIK

- Hısımlık kan veya akrabalık bağı nedeni ile kişiler arasında kurulan hukuki bağıdır.
- **I-Kan Hısımlığı:**
- Kan hısımlığı başlıca iki şekilde kurulur. Üstsoy-altsoy hısımlığı ve civar hısımlığı.
- **a) Üstsoy-altsoy (Usul ve fûru) hısımlığı:**
- Üstsoy-altsoy hısımlığı birbirinin soyundan gelenler arasındaki hısımlıktır. Bu hısımlığa “düz hat (çizgi) kan hısımlığı” da denir.
- Şahıslar arasındaki kan hısımlığının derecesi, hısımlar arasındaki doğumların sayısı ile belli olur. Burada en pratik sayma şekli hısımları birbirine bağlayan çizgileri saymaktır.
- Mesela düz hat üzerinde birinci derecede hısımlık ana-baba ile çocuk arasındadır. İkinci derecede hısımlık büyük baba ve büyük ana ile torun arasındadır. Üçüncü derecede hısımlık ise, büyük baba ve büyük ana ile bunların fûruundan (alt soyundan) ibarettir.
- Civar hısımlığında ise, kavram gereği birinci derecede hısımlık söz konusu olamaz. Kardeşler arasında ikinci derecede bir hısımlıktır. Ancak teyze ve yeğenler arasındaki üçüncü derecede hısımlıktır. Kardeş çocukları arasında ve kardeş çocukları ile büyük amca, büyük teyze arasındaki hısımlık dördüncü derece bir hısımlıktır.
- **b-Civar Kan Hısımlığı:**
- Civar kan hısımlığı ortak soydan gelenler arasındadır.Örneğin kardeşler,kardeş çocukları,amca,dayı,hala,teyze arasındaki hısımlıktır.Civar kan hısımlığı, ya tam kan hısımlığıdır ya da yarım kan civar hısımlığı şeklinde ortaya çıkar.Köklerden(Ana-baba) sadece biri ortak ise hısımlık ”yarım kan civar hısımlığı” dır.Ana,bir kardeşler, baba bir kardeşler arasında hısımlık böyledir.Ortak kökleri her ikisi de aynı ise “tam kan civar hısımlığı” söz konusu olur.Burada iki veya daha fazla kimse aynı ana-babada gelmektedir.
- **II-Sihri Hısımlık:**
- Medeni Kanunun18. maddesi sihri hısımlığı düzenlemiştir. Buna göre; karı ve kocadan her birinin kan hısımları diğerinin diğerlerinin aynı derecede sihri hısımları olur. Evlenmenin zevaliyle sihrî hısımlık zail olmaz. Bu hısımlık temelini evlenme akdi ile doğan bir aile ilişkisinden alır.
- Sihri hısımlık, eşlerden birinin, diğerinin kan bağı ile, veya evlatlık ilişkisi ile bağlandığı hısımları arasındaki ilişkidir. Sihri hısımlığın doğmasında, diğer bir eşin bağı olduğu hısımlarına (sahih) düzgün veya (gayri sahii) düzgün olmayan nesep bağı ile bağlanmış olması önem taşımaz.
- Karı kocadan birinin kan hısımları diğerinin aynı derecede sihri hısımlı olur.

Ders sonu

**iyi
haftalar!**

